

ОСНОВНІ ПИТАННЯ ВИРАЗНОСТІ У ВОКАЛЬНИХ ТВОРАХ

Красовська Людмила Олександрівна

доцент кафедри
естрадного та народного співу
Харківської державної академії культури

Процеси звукоутворення та словотворення проходять по різному й досягаються не залежними один від одного засобами: вокалізація та шепіт. Питання, пов'язані з вокальною технікою, належить ставити окремо від роботи над дикцією, але заняття можливо проводити одночасно.

Дикція при співі спряжена з дуже небажаним явищем – в'язким словом, тобто з ритмічним відставанням від мелодії. Як при ходьбі по занадто м'якому ґрунті ноги грузнуть й доводиться їх кожен раз витягувати, застосовуючи зайві зусилля й вибиваючись з ритму шагів, так і перебільшена дикція може вибити виконавця з ритмічного руху мелодії.

Слова, утворені при співі, повинні знаходитися «попереду», тобто в буквальному сенсі на губах, на зубах, на кінчику мови, у передній частині рота, під носом. Артикуляція рота повинна бути вільною, без напруги. Нижня щелепа, у напівопущеному стані висить як у мішку, утвореному м'язами та шкірою підборіддя. Верхня губа злегка піднята. Вільна та чітка дикція досягається спеціальними вправами та особливо важлива для тих, у кого погана та неясна вимова від природи. Кращий ефект дає читання якого-небудь тексту пошепки без звуку, але так, щоб в приміщенні його можливо було почути на великій відстані. Робити це потрібно в різному темпі: спочатку чітко та повільно, вимовляючи перебільшено кожен гласну, потім повторювати швидше і на кінець шепотіти скоромовкою, добиваючись того, щоб не було запинки. Такими вправами рекомендується займатися щодня і результати цього з плином часу безумовно буде помітно. На чіткості дикції позначається акцентування слів, які мають першорядне смислове значення (підмет, присудок або характерне визначення). Не можна робити акцент однакової сили на всіх словах вокально-музичної фрази або виділяти будь-яке випадкове слово. Це завадить правильно донести до слухачів основний зміст твору. Слід враховувати, що виділяючи основне значення фрази ми полегшуємо собі й дикційне завдання: якщо з восьми слів слухач зрозуміє три основних, головних, то навіть не зовсім чітко почувши інші п'ять, він все одно за змістом доповнює їх і зрозуміє головне. Адже це дуже важливо з точки зору емоційного впливу.

Отже звук і слово формуються різними засобами. При співі звук виникає в результаті коливання повітряного стовпа голосовими звуками, після чого він посилюється резонаторами, куди ми його спрямовували. Слово ж утворюється в передній частині рота. Отже, місця формування звуку і слова не збігаються: слово – попереду, звук – далі і вище. Ось чому і при постановці голосу їх не

рекомендується ототожнювати. Не можна звук направляти «вперед», тобто туди де утворюється слово, але не потрібно і слово відводити «назад», за звуком. Бо при цьому воно втрачає яскравість і чіткість, у співака утворюється «каша в роті», дикція пропадає. При співі мусить виходити таким чином, щоб утворювався натяг від слова до звуку, при чому цей натяг не повинен обриватися. Інакше слово пропадає, а звук піде у потилицю, тобто втратить яскравість. Ось чому існує образний вислів «звук тягнеться як гума».

Оволодівши вокальною технікою співак може використовувати свою майстерність вже як засіб виразності: виконуючи ті чи інші композиції, він зосереджує увагу головним чином на передачі їх сенсу, на розкритті змісту і художніх відтінках. У цьому й полягає суть майстерності: співати грамотно, красиво й виразно.

«Співати як розмовляти» - крилата фраза повинна служити девізом, вона має на увазі поєднання виразності з технічно досконалою передачею мелодії.

Але гарний виконавець повинен навчитися долати будь-який стан, настрої, будь-які незручності. Питання самоконтролю для всякого співака найважливіше. Звичайно, дуже добре мати уважного і досвідченого спостерігача зі сторони, але в процесі виконання слід розраховувати тільки на власні сили, які треба навчитися правильно витратити. Без такого самоконтролю немислиме ніяке мистецтво.

Працюючи над технікою співу (над звуком і словом), не можна, зрозуміло, обмежувати себе одними вправами. Після виспівування слід спробувати співати найпростіші мелодії зі словами, домагаючись виразності виконання. Співак-початківець не повинен намагатися відразу брати великі «бар'єри». Мелодії та їх тональності треба підбирати так, щоб теситура була в середньому регістрі і можна було без особливої напруги долати вокальні труднощі. Співак-початківець завжди повинен знати, що звук – не самоціль, що вокальними засобами він буде згодом малювати художні образи. Для цього він і повинен опанувати техніку та прийоми правильного звукоутворення.

При правильному володінні звуком співаку не страшні аніякі вокально-емоційні зусилля, зрозуміло за умови самоконтролю.

Але в той же час ніколи не слід вдаватися і в іншу крайність, тобто бравувати своїми вокальними можливостями і перевтомлювати голос. Потрібно рівномірно розподіляти сили відповідно до завдань, що диктуються вимогами виразності співу. Велике значення для виконавської майстерності має використання контрастних фарб: щоб досягти кульмінації, треба обов'язково її підготувати. Причому кульмінацію треба розуміти не як звукову силу, а як емоційну: іноді вона проходить на шепоті і тим не менш справляє велику вражаючу дію.

Артист повинен володіти не тільки гарною технікою голосу. Він з такою самою майстерністю повинен навчитися володіти і своїм тілом, вивчити кожен його ракурс так, щоб в думках чітко уявляти собі, як виглядає з боку будь-який рух, будь-яка поза, так як все має бути гармонійно. Часом навіть незначна дрібниця, другорядна деталь може відвернути увагу глядача. У всякому художньому творі існує вокальний образ, який і зобов'язаний передати слухачам

співак-художник. Це однаковою мірою стосується всіх вокальних напрямків. Вокальний образ, крім тембрового забарвлення голосу, доповнюється ще чисто емоційними фарбами. Тому необхідно глибоко і тонко розібратися в музичному матеріалі. Умовно кажучи, робота над вокальним образом розподіляється на три періоди. Перший – освоєння матеріалу, тобто вивчення твору (інтонаційно та ритмічно). Другий включає технічну вокальну роботу, як кажуть, твір «вспівується». У цей час співак випробує всі свої вокальні можливості, приміряється на звуці кожна нота. Третій період – художня обробка даного твору. Тут співак повинен правильно прочитати музичний матеріал. Для цієї мети він зобов'язаний розібратися у всіх динамічних і темпових малюнках, які стають основними віхами інтерпретації вокального образу. Спів – це вираження емоцій, і управляти співочим процесом найлегше за допомогою емоцій.